

14 A Ferdinánd Miksa főherceg számára készült étkészlet

Ez az étkészlet a Trieszt melletti Miramare kastélyból került Bécsbe, amely Ferdinánd Miksa főherceg, a későbbi mexikói császár egykori rezidenciája volt. Miksa főherceg Ferenc József császár öccse volt. 1854-ben a császári és királyi haditengerészet főparancsnoka lett, 1864-ben elfogadta a mexikói császári méltóságot, de új birodalmában nem tudta hatalmát érvényesíteni. 1867-ben a republikánus Benito Juárez elfogta és statáriális eljárás alapján agyonlövette. (Erről a császári lakosztályokban hallhat bővebb információt.) Az étkészlet a magyar Herendi Porcelánmanufaktúra terméke, amely kezdetben kínai minták másolására szakosodott. Miksa császár a chapultepeki rezidenciája számára rendelte 1865-ben. 1867-ben, a párizsi világkiállításon Fischer Mór, a manufaktúra tulajdonosa az étkészletet termékreklámként állíthatta ki. A világhiállítás bezárása után Miksa azonban már nem élt, ezért az étkészlet sosem került Mexikóba.

15 A Thun-féle fehér–arany étkészlet

A fehér–arany étkészletet 1851-ben vásárolták Ferdinánd császárnak. Ferdinánd, akit a nép „A Jóságosnak” nevezett, az 1848-as polgári forradalom idején fiatal unokaöccse, Ferenc József javára lemondott a trónról, a prágai várba költözött, ahol haláláig, 1875-ig élt visszavonultan. A fehér–arany étkészletet prágai háztartása felszereléséhez rendelték a cseh Klösterléből, a grófi Thun Porcelángyárból. Az étkészlet formája a korban nagyon modernnek számított, hiszen a század közepén megváltozóban volt az általános korízlés. A biedermeier hangsúlyozottan szigorú, határozott vonalait felváltották a lágyabb formák. A gazdag aranydíszítés megfelelt az arisztokratikus pompa iránti növekvő igénynek, amelynek hatása lemérhető volt a bécsi császári udvarban is.

16 Az újfrancia asztaldísz

Az 1848-as forradalom után beiktatott ifjú Ferenc József császár számára az első új szerzemények egyikeként 1850/51-ben rendelték meg ezt az úgynevezett „újfrancia asztaldíszt”. Az aranyozott bronzból készült asztaldekoráció gazdagsága és díszítése tekintetében messze felülmúlja a többi asztaldíszet. A hatalmas, indákkal és kagylós díszítéssel gazdagon ékített karos gyertyatartókat játszadozó puttók, szökellő vadak és röpködő madarak teszik szinte élővé. Egy ekkora asztaldíszre azért volt szükség, mert a fiatal Ferenc József császár rendszeresen meghívta az udvari étkezésekre tanácsadóit és minisztereit. Zsófia főhercegnő nagy befolyása miatt az udvarnál sokáig visszanyúltak a barokk és a rokokó formákra, ami főleg a lakosztályok bebútorozásál tűnhet föl, de az asztalneműk kiválasztásánál is érzékelhető ez a visszatérés a feudális korokhoz.

17 A zöld szalagos étkészlet és desszertes készlet (Sèvres)

A zöld szalagos étkészlet XV. Lajos francia király különleges ajándéka volt Mária Terézia császárnének, jeléül az Ausztria és Franciaország közötti közeledésnek, mely a nagy veszteségekkel járó örökösödési háborúk után indult meg a két hatalom között.

Az étkészlet fő díszítőelemét a zöld, egymásba fonódó szalagok adják, amelyek formája barokk aranyműves munkák alapján készült. A szalagok közé François Boucher festményei nyomán festettek keccses rokokó jeleneteket, melyek a szerelem, a költészet, a zene, a festészet és a szobrászat allegóriáit jelenítik meg, illetve a világirodalomra utaló célzásokat tartalmaznak, Homérosztól Molière-ig. Az étkészlet az 1738-ban alapított sévres-i francia királyi porcelánmanufaktúrában készült, felettébb elegáns termékek egyik gyönyörű példája. Speciális, könnyű, törekeny fritt-

porcelán-masszából formázták, amelyen az alacsonyabb kiégetési hőmérséklet miatt a színek egészen rendkívüli fényerővel izzanak. A készlet ragyogó zöld színét nem sokkal azelőtt fejlesztették ki. A dupla szalagmotívumot egyetlen alkalommal, a Mária Teréziának szánt ajándék készítésénél alkalmazták.

18 Az aranykalászos levesestálak

1777-ben II. József császár meglátogatta testvérét, Marie Antoinette-et, a francia királynét. Hazatértekor összesen 500 értékes porcelántárgyat hozott magával Sèvres-ből, köztük ezt az almazöld étkészletet és négy gyönyörű levesestálat, amelyből három maradt fenn az ezüstgyűjteményben. A kerek levesestál – amelyet erőleveshez használtak – és a másik két levesestál négy, ívelt lábú alátéten áll. A kalászkötegekből álló, aranyozott, szoborszerű dísz és a medaillonokba festett gyümölcsök, zöldségfélék, virágok, tojások, valamint a tenger gyümölcsei, de még a kerti és a mezőgazdasági szerszámok képecskéi is a termékenység motívumára utalnak és a természetben végzett gyümölcsöző munkát idézik.

19 Az asztalkendő-hajtogatás (hattyú) művészete, az asztalnemű

Az asztalkendők fantáziadús hajtogatása régi, de sajnos kihalófélben lévő művészet. A bonyolult legyező-, hal-, kagyló-, hattyú-, kacsa- vagy virágalakú alkotásokat főleg a korai barokk időben használták asztaldíszként. A hajtogatás csak akkor sikerül, ha az asztalkendő a legjobb minőségű és elér bizonyos méretű vászonnagyságot. A hajtogatásra alkalmas császári asztalkendő például 1 x 1 méteres. Számos 17. századi hajtogatásminta ismeretes még a hasonló művészi alkotások készítésére.

20 Az arany étkészlet

Az arany étkészlet a császári udvar legpazarabb porcelán étkészlete. A 12 személyes étkészlet minden egyes darabja fényezett arannyal van bevonva, részben belül és az alsó részen is aranyozott. Az aprólékos, tompa fényű arany díszítések az ókori díszszegélyek mintájára készültek. Az 1814-ben készült arany étkészlet a bécsi porcelánmanufaktúra remekműve. A bécsi porcelánmanufaktúrától akkor rendelték meg az étkészletet, amikor 1814-ben Ferenc császár párizsi tartózkodásakor kiderült, hogy az európai nagyhatalmak kongresszusát Bécsben fogják megtartani. Beszerzésére tehát sürgősen volt szükség, mivel a császári ranghoz illő, korábbi, aranyból való étkészleteket a Napóleon elleni háborúk alatt beolvasztották, és érdemet verettek belőlük. Az arany készlet legalább optikailag megpróbálta pótolni a pénzermékre váltott arany asztalneműt.

21 A meisseni étkészlet

1710-ben Meissenben alapították Európa első és sokáig legjobb porcelánmanufaktúráját. Az 1775 körül készült meisseni étkészleten a gyönyörű festett virágmotívumok uralkodnak. A formák a klasszicizmus és a barokk nagyszerű példái. Míg a gyümölcsös fogantyús, öblös levesestálak barokk-korinak tűnnek, addig az áttört gyümölcskosár már inkább a klasszicizmust idézi, amely előszeretettel használta fel újra az antikvítás formavilágát.

22 Az ófrancia asztaldísz

Az ófrancia asztaldíszt 1838-ban Párizsban rendelték meg abból az alkalomból, hogy Ferdinánd császárt Milánóban lombard-velencei királlyá koronázták. Az asztaldísz készítője azonban ismeretlen. Az udvar a nagy külföldi megrendeléseket általában titokban tartotta vagy a főudvarmesteren

keresztül bonyolította, hogy a bécsi iparművészek irigységét ne váltsák ki.

Az asztaldísz aranyozott bronzból készült. Esténként a négyszögletes tükörlapok verik vissza a karos gyertyatartók gyertyafényét. A figurális díszítés és a lágy, ívelt indák elegáns pompát sugároznak.

23 A panorámatányér

A meisseni után 1718-ban Bécsben alapították meg Európa második legrégebbi porcelánmanufaktúráját. Habár a porcelán akkoriban már kedvelt és drága műtárgynak számított, azért a császári asztalhoz – a desszerten kívül – akkoriban még nem tartották méltónak. Csak 1800 körül fogadták el az udvar számára is megfelelőnek, amikor az udvari ezüsből a háborúk idején pénzerméket verettek. 1803-ban Ferenc császár egy 120 darabos porcelán étkészletet rendelt az udvari asztal számára, köztük 60 darab, képpel díszített desszertes tányért és 24 darab, kiváló minőségű, úgynevezett „panorámatányért” levesestányérnak. A kiválasztott motívumok egyszerre voltak hazafiasak és romantikusak. A vendégek az aranszegélyek között tűzhányó vulkánokat, jeges gleccsertájakat vagy lenyűgöző bécsi építészeti remekműveket csodálhattak meg; tányéronként három-három ausztriai, svájci és olasz látképet. A képecskék a legjobb porcelánfestők keze alatt, régi metszetminták alapján készültek. A munka öt teljes éven át tartott.

24 A „tamboure”-ok az újfrancia asztaldíszből (Arena)

Az előcsarnokban láthatták az úgynevezett „tamboure”-okat, azaz olyan aranyozott bronz asztaldíszeket, amelyek bonbonokkal megrakva a császári asztalt díszítették. Ezek a fiatal Ferenc József császár újfrancia asztaldíszéhez tartoznak.

25 Lotharingiai Károly Sándor / az Imari-porcelánok

Az ezüstgyűjtemény az 1700 körüli évekből származó kelet-ázsiai porcelánok érdekes és értékes gyűjteményét Lotharingiai Károly Sándor hercegnek köszönheti. Károly Sándor Mária Terézia férjének, Ferenc István császárnak az öccse volt. 1744-ben vette feleségül Mária Terézia egyetlen testvérét, Mária Annát. Az esküvő után a fiatal pár Brüsszelbe költözött, ahol Károly Sándor Németalföld helytartója lett. Lelkes gyűjtő volt, és emiatt adósságokba is verte magát. Halála után unokaöccse, II. József császár lett hagyatékának felszámoló gondnoka. A gyűjtemény nagyobb részét elárvereztette Brüsszelben, de az értékes Imari-porcelánok a bécsi udvarba kerültek.

A megmaradt darabok a kelet-ázsiai és az európai kultúra érdekes együttesét mutatják. A japán és a kínai porcelánokat ugyanis az európai ezüstművesek ezüstbe foglalták és adaptálták az udvari használatra. Ilyenek – többek között – az ezüstszegélyű tányérok és edények. Kék, vörös és arany festésük viszont a korabeli japán porcelánfestészetre jellemző színeket mutatja. A porcelánokat Imarinak nevezték el, mivel Imari kikötőjéből érkeztek.

A sziklás tájat formázó asztaldíszt valószínűleg bécsi ezüstműves készítette. Az ezüst fatörzs lyukacsából füstölő illatos füstje szállt fel. A kínai zománcból készült gyümölcsök is illatos esszenciákat rejtettek.

26 Mária Terézia császárné személyes evőeszközei

A fennmaradt evőeszközök Mária Terézia császárné nagyon személyes kellékei voltak. Az evőeszközök kizárólag saját használatára készültek, csak ő használta azokat és mindenhova magával vitte őket. A készlet egy késből, egy villából, egy tálalóvillából és egy kanálból áll, amelyet kis tojástartó, tojáskanál velőkiemelővel és sótartó egészít ki. Színaranyból van, a 18. század közepe táján készült.

Csupán a 18. század végefelé alakultak ki a meghatározott számú, komplett evőeszközkészletek 12, 24, 36 stb. személy számára. A 12-es darabszám (és többszörösei) egyébként az apostolok számából ered. Ekkortól váltják fel az egyforma díszítésű evőeszköz-készletek a császári család személyes használatú evőeszközeit.

27 A bécsi császári ezüstmemű

Annak, hogy a korábbi korszakokból szinte alig maradt fenn császári ezüstmemű, két oka is van. Az egyik az, hogy az ezüstöt minden időben szigorúan beolvasztották, és újra meg újra feldolgozták, ha elhasználódott vagy ha már nem volt elég divatos, de akkor is, ha a tulajdonos éppen pénzhiánnyal küszködött. A 18. század végén az ezüstmeműt főként azért kellett pénzzé verni, mert a napóleoni háborúk finanszírozásához Ausztriában majdnem minden ezüsttárgyat beolvasztottak. Természetesen a császári ezüst sem jelenthetett kivételt, és ugyanúgy feláldozták a cél érdekében. Később az ezüst étkészleteket felváltották a bécsi porcelánmanufaktúra porcelán étkészletei.

Csak lassacskán, 1830/35-től kezdve indult meg újra a császári ezüst beszerzése. Kezdetben Stefan Mayerhofert, a majdani „Mayerhofer & Klinkosch” céget, illetve J. C. Klinkoscht bízták meg, hogy pótolják az udvar ezüst étkészletét. A gyűjtemény Ferenc József császár és Erzsébet bajor hercegnő 1854-ben tartott esküvője után jócskán kibővült.

28 Az angol Minton desszertes készlet

Az angol Minton porcelánmanufaktúra desszertes készlete az 1851-es londoni világkiállítás egyik legszebb darabja volt. A kiállításon a 116 darabos porcelán készletet művészi kivitelezéséért a legmagasabb kitüntetéssel díjazták. Viktória angol királynő vette meg, és egy részét baráti ajándékként megküldte Ferenc József császárnak. Az osztrák udvarnál sohasem használták a mázolatlan biszkvitfigurás és az angol tejszínes-tojásos szoszhoz használt, kis csészékből álló, törekeny műalkotást. Az anyag törekenysége a luxuscikk használatát eleve lehetetlenné tette.

29 A császári lépcsőház

A gyönyörű stukkómárvánnyal és aranyozott bronzvázákkal díszített császári lépcsőházon keresztül éppúgy juthatunk a fő szintre, mint egykor Ferenc József.

A bécsi Hofburg több mint hatszáz éven keresztül a Habsburgok rezidenciája és egyúttal a Német-római Birodalom központja volt. A Hofburg amellett, hogy az uralkodói és a közigazgatási székhely szerepét töltötte be, főleg a császári család téli rezidenciája volt – a nyarat az udvar a 18. századtól többnyire a Schönbrunni kastélyban töltötte.